

Cochsel Octavian gyulafehérvári éremvéső.

(1742—1750.)

Az emlékéremkészítés Magyarországon a XVIII. század folyamán s annak is különösen a második felében érte el a mélypontot. Amilyen gazdag sorozatokat tudunk felmutatni emlékéremeinkből a XVI—XVII. sz. folyamán Körmöcbányáról és a XVIII. sz. elején Gyulafehérvárról, époly mértékű a csökkenés a század második felében. Ennek a sajátos ténynek okát abban a körülményben kell keresnünk, hogy 1712-ben Bécsben újjászervezték a főpénzverő hivaltalt s melléje felállították a Graveurakademiát, amelyik megfelelő módon képzett vésnökökkel látta el mind a bécsi, mind a magyarországi és az összes tartományi pénzverdét. Ez pedig azt eredményezte, hogy a kisebb tartományi pénzverők nem vehették fel a versenyt azzal a művészileg és technikailag kitűnően felszerelt bécsi főpénzverővel, amely szakadatlan láncolatban a kitűnő medailleuröknek egész sorát tudja felmutatni. Ezzel szemben a többi verde csak átmeneti állomás lett a vésnökök számára. Ezek közül egyik-másik csak alig pár évet töltött akár a körmöci, akár a gyulafehérvári pénzverdében. A mondottakat figyelembevéve, könnyen érthetővé válik, hogy minden éremszükségletet Bécs elégitett ki s a magyar pénzverdékben csak alkalmyszerűleg kiverésre került néhány emlékéremről beszélhetünk ebben az időben. Annál inkább meg kell becsülnünk tehát azt a keveset, ami a sanyarú viszonyok mellett mégis található. A következőkben egy olyan névvel gyarapítjuk a magyarországi verdékben működött vésnökök számát, aki a pénzveréshez szükséges verőtövek kötelességszerű készítésén kívül érmeke acélba vésésével is foglalkozott.

Tudvalevő dolog, hogy az erdélyi fejedelmek korában számos pénzverde működött Erdély területén. Ezek között¹ meglehetősen élénk tevékenységet fejtett ki a gyulafehérvári is 1610—21, valamint 1640—87 között. Amikor Erdély a Habsburgok uralma alá került, a pénzverést egyideig úgyszólván teljesen Szeben bonyolította le Erdély területén. A szebeni pénzverde működése csak 1713 körül szűnt meg s engedte át helyét a gyulafehérvárinak, amelyet III. Károly ezidőben szervezetetett újra Franz Leopold Kropf pénzverőmester vezetése alatt.² Mindjárt működése elején a verde kitűnő vésnököt kapott Hoffmann Károly József személyében, akitől az Erdélyre vonat-

¹ V. ö. A. Resch: *Siebenbürgische Münzen und Medaillen*. Hermannstadt 1901.

² Mittheilungen des Clubs der Münz- und Medaillenfreunde in Wien, 1891. 171. l.

kozó emlékérmeknek egész sora ismeretes. A XVIII. sz. folyamán rajta kívül még 16 vésnök nevét ismerjük a gyulafehérvári verdéből, kik közül néhányan egy-egy emlékérmét is készítettek, a többi viszont kizárólag csak a pénzveréshez szükséges bélyegzők és stanzák vésésével foglalkozott. Ezek között a vésnökök között foglalt helyet Cochsel Octavian is, aki kimutathatólag az 1742—50. közötti években dolgozott a gyulafehérvári pénzverdében.

Cochsel Octavian családja ismert nevű bécsi ötvöscsalád volt. Hasonnevű apja az egykorú bécsi forrásokban gyakran szerepel a XVIII. sz. elején.³ A mi Cochselünk 1700-ban született⁴ és a vésnöki pályára készülvén, a bécsi Graveurakademiára iratkozott be. Életének további folyását a bécsi volt udvari levéltárból a Fialától közölt levéltári adatok alapján állíthatjuk össze.⁵ Az akadémián az intézet egyik szervezőjének s jónevű mesterének, Antonio Gennaronak, tanítványa lett, s mint ennek negyedik tanítványát 1734. nov. 4-én két évi próbaidőre évi 100 forint fizetéssel veszik fel vésnöktanoncnak. Ebben a minőségben kétszeri megújítással (1737. VII. 20. és 1739. VII. 1.) 1739. végéig maradt, tovább is a bécsi pénzverőben dolgozva, mint „Münz Graveur Kunst Scholar“ és 1741. májusában már 150 forint fizetése volt. Erre az időre esik első medailleuri tevékenysége is: 1741. május 26-án a bécsi török követség részére készített „Blumenmedaille“ honoráriuma fejében 6 dukátot kapott. Az éremről később lesz bővebben szó.

1742. május 30-án kerül Magyarországra, ahol a gyulafehérvári pénzverdében nyerte el az éremvésnöki állást évi 400 forinttal. Fizetését 1747. okt. 2-án 500 forintra emelték fel azzal a kikötéssel, hogy valakit a kincstár megterhelése nélkül úgy kell kitanítania, hogy ez őt szükség esetén a vésnöki teendőkből azonnal helyettesíthesse. Az utolsó híradás Cochselről 1750-ből ismeretes, amikor hivatalosan jelentik okt. 17-én bekövetkezett halálát. Tizenhatéves vésnöki tevékenységének tehát éppen a felét töltötte Gyulafehérvárott.

Medailleuri munkásságának első nyoma tehát 1741-ből maradt fenn a bécsi török követség részére készített emlékéremmel kapcsolatban. Az erre vonatkozó egykorú (1741. V. 26.) forrás különben a következőket mondja:⁶

„Esz seyndt dem allhiesigen Münz Graveur Kunst Scholarn Octavian Cochsel die wegen *eines von den Türchischen Groszpottschaffter gefertigten Blumen metallien-Stock* abgereichte sechs Species-Duccaten hiemit passiret, wie auch ihme in Ansehung seines bey ausarbeitung der Huldigungsmetalien, und auswurffpfenning bezeugt besondern fleisses, von der zeit, als die von ihme genossene jährl. 100 fl. aufgeheret haben, auf drey Jahr lang jährl. ein Hundert und fünfzig Gulden bezahlen“ etc.

³ *Quellen zur Geschichte der Stadt Wien*, 8717. és 13228. regesták például.

⁴ Thieme—Becker: *Allgemeines Künstlerlexikon*, VII. 150. l.

⁵ *Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung*. Wien, 1902.

I—IV.

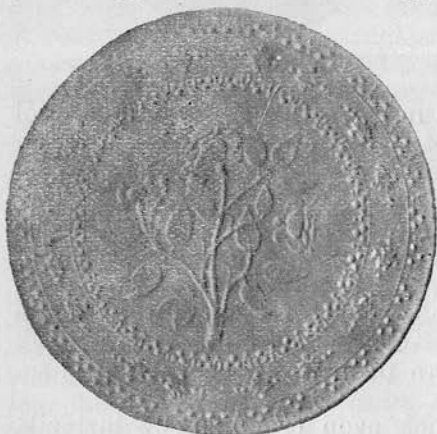
⁶ *Stempelsammlung*, IV. 1218. l.

Vagyis nemcsak arról van szó, hogy pénzt kap az említett érem elkészítéséért, hanem még külön kiemelik a szorgalmát, melyet a hódolati érem és a hódolás alkalmával a nép közé szórás céljából készült jetonok készítésénél fejtett ki. E két utóbbi érem közül az első nem más, mint a bécsieknek 1740. nov. 21-én Mária Terézia előtti hódolata emlékét őrző medaillon, csak hogy nem Cochsel, hanem Becker Fülöp Keresztély bécsi éremművész nevével szignálva, a másik pedig az ugyanezen alkalomból kiszórásra került jeton szintén nem az ő, hanem a Gennaro műve. Mindkettőnek eredeti verőtüve a bécsi főpénzverő hivatal gyűjteményében vannak jelenleg is.⁷ Ezek tehát még nem Cochsel művei. Cochsel csak a kidolgozásnál, a technikai munkáknál stb. működhetett közre, viszont, hogy legalább ennyiben csakugyan volt neki is része az érme kivitelezésénél, igazolja az az adat is, hogy Gennaro a jetonok elkészítése alkalmából külön fizetést kért maga és segítőitársai részére,⁸ akik közé kétségtelenül Cochsel is odatartozott.

Cochsel első műve tehát az 1741-i díszes emlékérem a török nagykövetség részére. Az érem előlapjának eredeti verőtüvét ugyan csak a bécsi főpénzverő verő gyűjteménye őrzi.

1. E) Az érem felületén három koncentrikus kör halad végig s osztja három mezőre az érmet. A külső körgyűrűben pontokból s U alakú ornamensből összeállított díszítés vonul végig, a másodikban liliomok vannak elhelyezve, a belső gyűrű szélén teljesen a külsőhöz hasonló díszítő elemek. Középen rózsag három virággal.

H) Teljesen hasonló ornamentika, de középen szegfű van elhelyezve ugyancsak három virággal.

Wien, Münzkabinett, ezüst, 58 mm.

Stempelsammlung II. 881. sz. (előlap).

Az érmen semmi felirat, még mesterjelzés sincs. A csupán növényi és ornamentális elemekből álló térkitöltést érthetővé teszi a mohamedán vallás minden figurális ábrázolást tiltó rendelkezése.

⁷ *Stempelsammlung*, II. 779. és 780. sz. 240. l.

⁸ Ugyanott jegyzetben.

Mivel Cochselnek a fentebbiekben éremművészeti tevékenysége mind okmányilag, mind tényleges emlékekkel is be van igazolva, nem lehet kétséges, hogy az ő nevével kell összefüggésbe hoznunk azt a két CO, illetve OC monogrammal szignált érmet is, melyek a XVIII. sz. közepén magyarországi s épen a gyulafehérvári verdéből kerültek ki. Közülük az egyik keresztelési emlékérem.

2. E) Krisztus születésének jelenete. A kis Jézus körül Szűz Mária és Szent József, valamint egy térdelő s kezeit mellén összetevő angyal helyezkednek el. Fölöttük két szárnyas puttó repked, a háttérrel jászol alkotja s két ökörnek feje is látható. Fent szalagon: GLORIA IN EXCELSO DEO. Alul bal sarokban OC szignatura.

H) Krisztus keresztelése a Jordánban Keresztelő János által. Balra a háttérben két férfi, jobbra két ifjú foglal helyet, az utóbbiak egy fa mellett. Fent sugárkörben a Szentlélek, mint galamb. A fatöncön, melyen Krisztus térdel, CO monogramm.

Budapest, Nemzeti Múzeum ólomlecsapat, 41 mm.

Az érem tehát eredeti példányban ma nem ismeretes, csak arról a két ólomlecsapatról, melyet a M. N. M. Éremtára őriz. Ezek a lecsapatok azonban még a világháború kitörése előtt kerültek az Éremtárhoz Kőrmöcbányáról, az eredeti verőtövekről készítve. Mivel pedig ismeretes, hogy a gyulafehérvári verdéből annak 1871-i megszűnte után az egész felszerelést, a még meglévő verőtöveket stb. mind Kőrmöcbányára szállították át, ily módon a gyulafehérvári eredet annál is inkább igazolva van, mert a régi kőrmöci verőtöveket 1763-ban mind elszállították Bécsbe, tehát ez az érem Kőrmöcön semmi körülmények között sem készülhetett. A CO szignatura pedig a Cochsellel való azonosítást feltétlenül igazolja.

Az érem különben az emlékérmeknek azon csoportjához tartozik, melyet jobb elnevezés hiányában a „miscellán“ gyűjtőfogalom alá csoportosítunk. Keresztelési emlékérem, ami azt jelenti, hogy ezt és az ezekhez hasonló érmekeket a keresztszülők ajándékozták keresztelés alkalmával az újszülöttnak, gyakran díszes keretbe foglalva s az illető nevét és a keresztelés vagy születés dátumát is belevésve. Inkább a XVIII. sz. végén és a XIX. sz. elején voltak ezek divatosak, amikor a gyulafehérvári verdében Wurschbauer Károly vésnök készíti ezeket

nagy számban s akinek művei között ezt a kompozíciót is vizontláthatjuk, csak a saját nevével szignálva. Nem kell figyelmen kívül hagyni, hogy ebben az időben még a hasonló átkölcsonzések napirenden voltak.

A hasonló szignatura alkalmazása nyújt módot arra, hogy egy Szent György-érmét is kapcsolatba hozzunk Cochsel nevével.

3. E) S. GEORGIUS EQVITUM PATRONUS. A sárkányölő lovag vértbe öltözve, jobbra fordulva lovon ül és lándzsájával beleszúr a szörnnyeteg torkába. Baloldalt a térdelő Aja királylány látható, jobb oldalt egy vár képe és OC monogramm.

H) IN TEMP-ESTATE SECURITAS. Viharos tengeren hánykolódó hajó, benne az alvó Krisztus és még öt alak. Alul a szelvényben CO szignatura.

Debrecen, Déri Múzeum, ezüst 31 mm. Magyar Művészet, 1932 1—2. sz. 27. 1. 32. sz. Budapest, Dr. Schulek A. gyűjteménye, bronz.

Ennek az érmenek a Cochsel nevével való azonosítása már megtörtént⁹ s ez most a keresztelő érem bevonásával újabb bizonyítékot nyert. A Szent György-érmek virágkora a XVIII. század első évtizedeire esett s készítésük igazi fészke Körmöcbánya volt. Cochsel kompozíciója is a körmöci típushoz igazodik, mert a lovag lándzsával küzd a sárkány ellen s nem karddal, mint az erdélyi típusú Szent György-érmeken látható. Csak annyiban mutat eltérést, hogy a lovag balra fordul s nem jobbra, amire a körmöci eredetű érmek között alig van példa. A magyarországi Szent György-érmek nagy tömegében, melyeket különben talizmán gyanánt viseltek a harcoló katonák, a Cochsel műve a legkéssőbbi fázist jelenti, illetve azok legutolsó hajtásának tekinthető.

Mind a három érem művészileg nem jelent sokat és mesterüket középszerű vésnöknek mutatja. Figyelembe véve azonban a Magyar országon készült emlékérmek aránylag szegényes számát, különösen ebben az időben, minden felmerülő újabb darabot fokozott figyelembe kell részesítenünk, mint multunknak egy-egy újabb beszédes bizonyosságát. Mind a Szent György-, mind a keresztelő- és a többi miscellán-érmek általában nem művészi, inkább kultúrhistoriai szempontból jelentősek, amennyiben maradandó bizonyítékai koruk babonáinak, ízlés- és divatáramlatainak. Ezáltal nyernek a numizmatikai érteken túl jelentőséget a Cochsel és a többi hasonló másod- vagy harmadrendű vésnökök művei is.

Huszár Lajos.

⁹Huszár L.: *Szent György-érmek*. Magyar Művészet, 1932. 1—2. sz.